

RECENZIJJE, PRIKAZI I INFORMACIJE O PUBLIKACIJAMA — REVIEWS AND INFORMATION ON PUBLICATIONS

Damir Barbarić — Petar Šegedin (prir.): *Platonov nauk o duši*, Demetra, Zagreb 2010, 252 str., ISBN 978-953-150-872-8

U ovom zborniku sabrana su izlaganja s istoimenog filozofskog simpozija koji je u organizaciji Odjela za filozofiju Matice hrvatske održan u Orebiću od 14. do 16. svibnja 2009. godine. Zajednički nazivnik svih izloženih radova, dakako, bilo je Platonovo poimanje pojma duše, no oko tog pojma sudionici simpozija izgradili su "mrežu" koja obuhvaća najrazličitija područja (politiku, pedagogiju, ontologiju, glazbu, estetiku, etiku itd.). Tiskani su svi izloženi radovi: Ozren Žunec (*Bitak i duša*), Jan Ciglencečki (*»Duše mirišu na Had«*. *Ontološke pretpostavke ranogrčke eshatologije i Platonovo poimanje besmrtnosti duše u Fedonu*), Ivan Stublić (*Sljepoća duše i kretanje u problemu »druge plovidbe«*), Petar Šegedin (*Duša i polis u Politeji*), Davor Ljubimir (*Okret duše*), Berislav Podrug (*Kretanje duše*), Igor Mikecin (*Sustav duše*), Franci Zore (*Duša kao muzika. Filozofija kao muzika i mythos u Platonovu objašnjenju duše i njezina oblikovanja*), Damir Barbarić (*Utjelovljenje*).

Tematska raznolikost zbornika logično izvire iz načina na koji se sam Platon bavio pojmom duše, a koji i danas u filozofskim krugovima otvara pitanje o cjelovitosti Platonovog nauka o duši. Naime, Platonova poliaspektnost ipak ostavlja pojedine aspekte samo djelomično obrađenima, no to je dobar (a možda i namjeran?) poticaj za buduće filozofske rasprave. U sklopu simpozija dotaknut je i pojam glazbe u Platonovim promišljanjima, čime je automatski pridobiven interes muzikološkog kruga čitatelja, a upravo to je razlog zbog kojega i nastaje ovaj osvrt. Od niza radova koji sačinjavaju zbornik nas tako najviše zanima rad *Duša kao muzika. Filozofija kao muzika i mythos u Platonovu objašnjenju duše i njezina oblikovanja*, čiji je autor slovenski filozof Franci Zore, a koji je podijeljen na šest poglavlja (I. Što je muzika i što je filozofija, II. Salustijevo razumijevanje *mythosa*, III. Muzičko kao lijepo i erotično, IV. Gimnastički i muzički odgoj, V. Mimetičnost muzike, VI. Glazba i muzičnost između antike i suvremenosti).

U prvom poglavlju autor nas uvodi u problematiku Platonovog poimanja glazbe osvrćući se na sam grčki pojam za glazbu — *mousiké*. Ističe činjenicu da se pojam *mousiké* ne može poistovjetiti s današnjim pojmom glazbe jer je njegovo značenje puno šire od onoga koje ima glazba u današnjem smislu riječi. Naime, *mousiké* obuhvaća samu glazbu, ali i jedinstvo glazbe, plesa i pjesništva, kao i cjelokupno čovjekovo kulturno iskustvo. U tom je kontekstu zanimljiv autorov prijedlog razlikovanja pojmova “muzika” i “glazba” upravo kako bi se izbjegla nedoumica oko značenja pojma *mousiké*. Tako bi “muzika” bila pandan za *mousiké*, a “glazba” za glazbu u današnjem smislu riječi.¹ Nakon kratkog osvrta na etimologiju riječi *mousiké*, autor prelazi na temu povezanosti muzike i filozofije te povlači paralelu između razumijevanja glazbe i razumijevanja filozofije danas, potkrepljujući ju nemogućnošću jednoznačnog definiranja obiju. Autor nas podsjeća na Platonovu kritiku umjetnosti, a u sklopu nje i na kritiku glazbe, koja bi nas mogla navesti na pogrešan zaključak da je njegovo mišljenje o *mousiké* negativno, kada je ono ustvari upravo suprotno. Svojom kritikom umjetnosti Platon je samo želio naglasiti kako je iz *mousiké* moguće izvesti iskrivljene i nepoželjne oblike glazbe, oblike koji su u suprotnosti s izvornom prirodom *mousiké*.

Povezanost muzike i filozofije autor pobliže objašnjava na primjeru mitologije u sklopu *paideie*.² Naime, mitovi prema Platonu nisu samo lažne priče, nego su bitan element *paideie*, jer se prilagođavaju dušama onih kojima su namijenjeni. Autor ovdje naglašava činjenicu da je »ljudska duša prijemčivija za muzički *mythos* nego za filozofiju,«³ očigledno se pozivajući na odlomak iz Platonove *Države* koji najbolje oslikava povezanost muzike i ljudske duše: »Radi toga je (...) najglavniji odgoj u glazbi. Ritam i harmonija najjače dopiru u unutrašnjost duše i najživlje je se doimaju, daju joj pristalu čud i čine čovjeka dobrim, ako se ispravno odgojio, dok se inače događa protivno.«⁴ Autorova interpretacija Platonovog poimanja muzike čak ide u smjeru izjednačavanja muzike s filozofijom, jer filozofiju označava kao vrhunac muzike.

Drugo poglavlje predstavlja svojevrsnu autorovu digresiju kroz pokušaj ilustracije pojma *mythosa* na primjeru Salustija, da bi se u sljedećem poglavlju ipak ponovno vratio jednoj od ključnih Platonovih odredbi — muzike kao erotičnog i lijepog. Platon kao osnovnu svrhu muzičkog odgoja postavlja razvijanje ljubavi prema lijepom, a iz te odredbe autor ovog rada izvodi i erotičnost fenomena muzike. Iz ove formulacije moglo bi se pogrešno zaključiti da muzika pripada sferi osjetilnog, dok njezina priroda nadilazi svako osjetilno iskustvo. S ovime je

¹ U tekstu sam preuzela autorovo razlikovanje pojmova “glazba” i “muzika” kako bi čitateljima ovog osvrta bilo jasnije o kojim dijelovima rada se govori.

² *Paideia* je grčki pojam koji se odnosio na odgoj i obrazovanje mladih, te općenito na kulturu, a glazba je, uz gimnastiku, bila njezin konstitutivni element.

³ Franci ZORE: Duša kao muzika. Filozofija kao muzika i *mythos* u Platonovu objašnjenju duše i njezina oblikovanja, u: Damir BARBARIĆ — Petar ŠEGEDIN (prir.): *Platonov nauk o duši*, Demetra, Zagreb 2010, 220.

⁴ PLATON: *Država*, prev. Martin Kuzmić, Naklada Jurčić, Zagreb 1997, 401d5-e1.

usko povezano Platonovo poimanje duše kao onoga što je besmrtno, božansko i nepromjenljivo u odnosu na materijalni promjenljivi svijet.

Četvrto poglavlje bavi se *paideiom*, odnosno njezinom podjelom na gimnastiku (odgoj za tijelo) i muziku (odgoj za dušu). Iako Platon *paideii*, a u sklopu nje i muzici, pridaje iznimno važnu ulogu u svojim promišljanjima, autor ovdje tu važnost svodi na relativno kratko objašnjenje povezanosti muzike i gimnastike u zbornskom plesu, koji je u antici predstavljao idealni spoj glazbe, plesa i pjesništva. Ipak, u pretposljednem se odlomku rada osvrnuo na problem *paideie* danas, govoreći o zanemarivanju utjecaja glazbe na dušu kao o »temeljnoj ignoranciji suvremene kulture.«⁵

Što se tiče mimetičnosti muzike, autor ju pojašnjava pomoću Schopenhauerove kritike Platona. Ono što privlači pažnju svakako jest terminologija koju koristi — naime, autor o *mimesisu* ne govori kao o "oponašanju", već koristi riječ "nasljedovanje". Tako zapravo još više naglašava specifičnost prirode muzike, o kojoj je već bilo riječi u trećem poglavlju, dok se u posljednjem poglavlju bavi refleksijom antičke muzike na kasnija razdoblja, kroz raznorazne pokušaje postizanja njezine izvorne namjene, koji nam pokazuju kako se tijekom vremena promijenila predodžba muzike, a unutar nje i same glazbe.

Iz ovog rada, ali i iz same činjenice da je tema glazbe uključena u ovaj zbornik zasigurno proizlazi zaključak da bez Platonovog pojma glazbe nije ni moguće raspravljati o njegovom nauku o duši. Glazba, naime, ne samo da je jedan dio Platonovog promišljanja o duši, već je i jedan od najvažnijih segmenata tog promišljanja. Odavno poznata činjenica da je glazba bila jedan od ključnih elemenata kulture antičke Grčke za sobom povlači još jednu — onu koja glazbu svrstava među neizostavne elemente Platonove filozofije. Unatoč tome, u nas se o glazbi u okviru Platonove filozofije nedovoljno piše i govori. Teško je dokučiti razlog ovog nedostatka interesa za proučavanjem istoga, s obzirom na važnost koju mu sam Platon pridaje. Ipak, uključivanje ovog rada u raspravu o Platonovom nauku o duši svakako predstavlja zaokret na tom planu, kao i svojevrstan poticaj na interdisciplinarnu suradnju u proučavanju sličnih tema.

Monika JURIC
Zagreb
monika8@gmail.com

⁵ Franci ZORE: Duša kao muzika. Filozofija kao muzika i *mythos* u Platonovu objašnjenju duše i njezina oblikovanja, 227.

Eva Sedak — Nada Bezić (prir.): Blagoje Bersa: *Dnevnik i uspomene*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb 2010, 509 str., ISBN 978-953-99277-3-6

Dnevnici i uspomene/zapamćenja ljudi koje smo voljeli, cijenili, divili im se ili su nas iz znanstvenih razloga zanimali, oduvijek su dragocjena i rado čitana lektira. Uz svojevrsno (nostalgično) zanimanje za njihov život i sve čemu su poklanjali pažnju pišući o sebi i drugima. Ova knjiga početak je golema pothvata što ga je poduzeo Hrvatski glazbeni zavod, uz sudjelovanje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te Nacionalne i sveučilišne knjižnice iz Zagreba, kako bi u potpunosti osvijetlio djelo Blagoja Berse. Ne treba zaboraviti da se radi o značajnoj umjetničkoj ličnosti koja svojim slavenskim, romanskim i germanskim korijenima simbolizira povezanost hrvatskoga duhovnog prostora s tadašnjim europskim okruženjem.

Bersin *Dnevnik i uspomene* prvo je objavljeno djelo u nizu planiranog izdavanja Bersinih tekstova (literarnih, epistolarnih, pedagoških, dnevničkih). Nastavak je to pionirskog istraživačkog rada Lovre Županovića, čiji se doprinos u povodu 100. obljetnice Bersina rođenja ne smije zaboraviti. Zahvaljujući Bersinim nasljednicima dobio se daljnji uvid u skladateljevu ostavštinu. Složeni projekt HGZ-a tom će uvidu dugoročno pridonositi.

Posebnu vrijednost ove knjige čini *Popis Bersinih djela* kao predradnja za budući tematski popis, jer »donosi podatke o stanju sveukupne skladateljeve rukopisne ostavštine onako kako ga je danas [...] bilo moguće verificirati« (str.13). To je izvorni rad koji su autorice Eva Sedak i Nada Bezić uz terensku suradnju kolegâ obavile izvanredno.

Izuzetno mjesto zauzima filološka obradba. Bersa je pisao na talijanskom, hrvatskom i njemačkom jeziku. To su autorice u suradnji sa stručnjacima vješto riješile prijevodom, a djelomično prenijele u izvornicima kako bi sačuvale jezične, ortografske i interpunkcijske osobitosti Bersina pisma. Uz Bersine bilješke u *Dnevniku* (pojmovi, osobe), autorica Eva Sedak na kraju knjige donosi i poseban tekst *O osobama*. Knjiga je upotpunjena kronološkim prikazom Bersina života i rodoslovljem.

Autorice su se u radu koristile mnoštvom izvora koji su navedeni na str. 12 i kojima dokazuju temeljitu obradbu tematike. *Last but not least* svakako valja apostrofirati uvodnu studiju Eve Sedak *Mjesta — vrijeme — putovi. Bilješke uz životopis Blagoja Berse*. Autorica to naziva bilješkama, no posrijedi je ozbiljna studija o Bersinu djelu i pokušaj da se ono smjesti u početke hrvatske glazbene moderne. Studija se dijeli na kronološki odabrana mjesta Bersinih boravaka, a između svakog prekida boravka nalaze se tzv. ekskursi s podnaslovima »Znakovi hrvatske glazbene moderne (I., II., III.)«. U njima autorica podrobno analizira pojedine faze skladateljeva razvoja, uklopivši ga analogno u kontekst europske glazbe toga vremena. Tako su u *Ekskursu I.* (»Drama — idila — ironija«) obrađene orkestralne skladbe *Dramatska ouvertura i Idila*; u *Ekskursu II.* (»Vatra i sunce«) simfonijska pjesma *Sunčana polja i opera Oganj*, a u *Ekskursu III.* (»Balade i duhovi«) simfonijska pjesma *Sablasti* i klavirska skladba *Balada*.

I na kraju valja spomenuti da je Bersina želja bila da *Dnevnik* kao cjelina ima ostati neobjavljen. Na prvoj stranici, međutim, bilježi: »Onome tko čita«, a *Uspomene* upućuje onima »koji me vole«. U vezi s tim Eva Sedak piše na str. 16: »To 'drugo ja' samo je prividno manje javna osoba od one koju kao takvu poznajemo, a njezino skrivanje hrani prostor nagađanja. I zato se čini opravdanim Bersin tekst izbaviti iz polutame [...]«. Ali: »Možda nam se čini da će slika koju nam o sebi u dnevnicima i uspomenama nudi sam Bersa biti najbliža istini. Valja biti na oprezu. Čovjek je sam sebi varljivo ogledalo. Za razliku od glazbe.« — završava Eva Sedak (str.70).

Zdenka KAPKO-FORETIĆ
Zagreb

